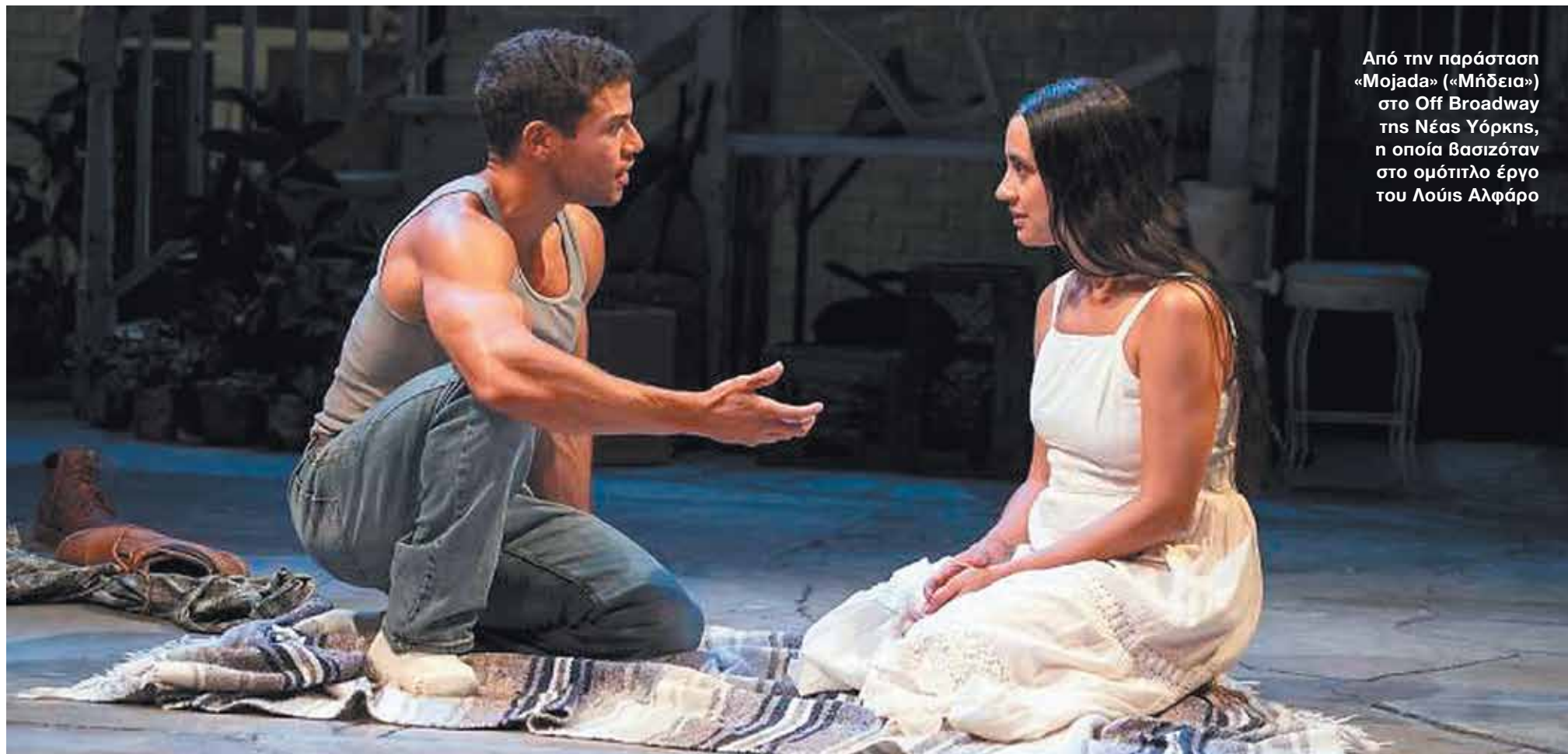

ΤΑ ΝΕΑ

Βιβλιοδρομία

Από την παράσταση «Mojada» («Μήδεια») στο Off Broadway της Νέας Υόρκης, η οποία βασίζεται στο ομότιτλο έργο του Λούις Αλφάρο

Οι τραγωδίες την εποχή της πολιτικής ορθότητας

Η πρόσληψη του κλασικού πολιτισμού από το Τμήμα Κλασικών Σπουδών του Πρίνστον και το θετικό αντιπαράδειγμα του Αμερικανομεξικανού Λούις Αλφάρο, που διακρίθηκε φέτος με το London Hellenic Prize για έργα με έμπνευση από αρχαίες τραγωδίες

Στην ιστοσελίδα του Τμήματος Κλασικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Πρίνστον φιλοξενούνται αυτή την περίοδο τα παρακάτω δύο κείμενα.

Το πρώτο είναι μια «δήλωση» («statement») σχετική με την απόφαση του Τμήματος να καταστήσει μη υποχρεωτική τη γνώση των αρχαίων ελληνικών και των λατινικών για τους φοιτητές της κατεύθυνσης των κλασικών σπουδών. Η προβαλλόμενη αιτιολογία «της κατάργησης των εμποδίων» («removal of barriers») προς τις κλασικές σπουδές υπαινίσσεται εξισωτική χειρονομία προς τους μη προνομιούχους, κυρίως έγχρωμους, φοιτητές – στους οποίους το Τμήμα θα μπορούσε απλούστατα να προσφέρει τα αντίστοιχα γλωσσικά μαθήματα για να άρει τις όποιες ανισότητες.

Το πνεύμα της δήλωσης φωτίζεται από μια ανακοίνωση της «Επιτροπής Αμεροληψίας» («Equity Committee») του Τμήματος. «Έχουμε επίγνωση», λένε οι υπογράφωντες καθηγητές,

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΣΧΑΛΗΣ

«ότι το ίδιο μας το Τμήμα αποτελεί αδιάψευστο μάρτυρα του ρόλου των κλασικών σπουδών στη μακρόχρονη διαδρομή του συστημικού ρατσισμού». Με το σκεπτικό αυτό σπεύδουν να αποκηρύξουν τον μεγαλύτερο ευεργέτη του Πανεπιστημίου, τον Μόουζες Τέιλορ Πάιν, αφού «ο πλούτος της οικογένειάς του αποκτήθηκε από την εργασία δούλων στις φυτείες ζαχαροκάλαμου της Κούβας» (δεν διευκρινίζεται αν θα επιστραφούν τα αμύθητα ποσά που πρόσφερε και τι θα συνεπαγόταν για το Πρίνστον η ανάκληση των δωρεών). Υπόσχονται ακόμη «ευκαιρίες» για τις κατηγορίες φοιτητών και καθηγητών που «υποεκπροσωπούνται» στην

πανεπιστημιακή κοινότητα και προστασία από τις συνέπειες του συστημικού ρατσισμού, ειδικά κατά των μαύρων. Τέλος συνδέουν απερίφραστα την πρόσληψη της κλασικής αρχαιότητας με την ιστορία των φυλετικών διακρίσεων: «[Στη διδασκαλία] εξετάζουμε πώς οι πολιτισμοί της Ελλάδας και της Ρώμης εργαλειοποιήθηκαν και υπήρξαν συνένοχοι σε διάφορες μορφές αποκλεισμού, όπως η δουλεία, ο “φυλετικός διαχωρισμός” (“segregation”), το κίνημα της λευκής υπεροχής, η ιδεολογία του “Πρόδηλου Πεπρωμένου” (“Manifest Destiny”, δηλαδή του πεπρωμένου των εποίκων να επεκταθούν σε όλη τη Βόρεια Αμερική) και της πολιτιστικής γενοκτονίας». Την ανακοίνωση συνυπογράφει ο αναπληρωτής καθηγητής κλασικών σπουδών του Πρίνστον Νταν-ελ Παντίγια Περάλτα (Daniel Padilla Peralta), που ισχυρίζεται ότι η σπουδή της κλασικής αρχαιότητας είναι υπεύθυνη περίπου για όλα τα δεινά της ανθρωπότητας.

Το δεύτερο κείμενο είναι η ανακοίνωση της

απονομής του διεθνούς βραβείου «London Hellenic Prize» για το 2020 στο βιβλίο *Η Ελληνική τριλογία του Λούις Αλφάρο* (*The Greek Trilogy of Luis Alfaro*). Την επιτροπή απαρτίζουν οι καθηγητές Paul Cartledge, Peter Frankopan, Robin Lane Fox, Nick Lowe, Μιχαήλ Πασχάλης, Jennifer Wallace. Ιδρυτής και συντονιστής του βραβείου είναι ο Μιχάλης Μόσχος.

Πρόκειται για τρεις τραγωδίες αρχαιοελληνικής έμπνευσης που τιτλοφορούνται *Electricidad* (ανάπλαση της σοφοκλείας *Ηλέκτρας*), *Oedipus El Rey* (*Οιδίπους τύραννος*) και *Mojada* (ανάπλαση της *Μήδειας* του Ευριπίδη), τις οποίες συνέγραψε ο Μεξικανοαμερικανός Λούις Αλφάρο. Τις συγκέντρωσε και τις εξέδωσε (με εισαγωγή και υπομνηματισμό) η Ρόσα Αντούχαρ (Rosa Andujar), που διδάσκει στο King's College London. Το βραβείο απονεμήθηκε από κοινού στον Αλφάρο και την Αντούχαρ. Σύμφωνα με το

→ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

Οι τραγωδίες την εποχή της πολιτικής ορθότητας

→ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

δελτίο τύπου, η τριλογία συνιστά «μια άκρως πρωτότυπη πολιτισμική και γλωσσολογική προσαρμογή τριών αρχαίων τραγωδιών στη ζωή της λατινοαμερικανικής κοινότητας του Λος Αντζελες». Ειδικότερα, η υπόθεση των τριών αρχαιοελληνικών προτύπων αναπλάθεται αντίστοιχα στο περιβάλλον των λατινοαμερικανικών συμμοριών του Λος Αντζελες, των έγκλειστων στη φυλακή Νορθ Κερν Στέιτ Πρίζον της Καλιφόρνιας, και της αδήλωτης μετανάστευσης από το Μεξικό στις ΗΠΑ.

Οι θέσεις του Τμήματος Κλασικών Σπουδών του Πρίνστον και η τριλογία του Αλφάρο εκπροσωπούν δύο εκ διαμέτρου αντίθετες στάσεις

Οι θέσεις του Τμήματος Κλασικών Σπουδών του Πρίνστον και η τριλογία του Αλφάρο εκπροσωπούν δύο αντίθετες στάσεις

απέναντι στον ελληνορωμαϊκό πολιτισμό. Το Τμήμα υιοθετεί μια αρνητική ατζέντα, επιλέγοντας να καταγγείλει την εργαλειοποίηση του κλασικού πολιτισμού – δηλαδή το γνωστικό αντικείμενο που οι ίδιοι ερευνούν και διδάσκουν – ως συνεργού στις πιο ακραίες, ρατσιστικές μορφές πολιτικοκοινωνικών διακρίσεων και αποκλεισμού. Αντίθετα, ο Λούις Αλφάρο υιοθετεί μια σύγχρονη θετική ατζέντα για ζητήματα των μειονοτήτων, εξηγώντας ότι «χρησιμοποίησε[ε] τους Έλληνες ως οδηγό» (συνέντευξη στην Αντούχαρ), προκειμένου να δώσει θεατρική έκφραση στα οξυτάτα κοινωνικά προβλήματα των λατινοαμερικανικών κοινοτήτων των ΗΠΑ.

Η θετική ατζέντα του Αλφάρο

Αυτή η θετική ατζέντα έχει μια επιπλέον πρακτική διάσταση με δύο πτυχές, οι οποίες ακυρώνουν τις παραμορφωτικές ερμηνείες της πολιτικής ορθότητας.

Κατά πρώτο λόγο, η περίπτωση του Αλφάρο δεν αφορά έναν εύπορο αστό, ο οποίος κάποια στιγμή αποφάσισε, για λόγους αποκλειστικά καλλιτεχνικούς, να διευρύνει τον πολιτισμικό ορίζοντά της απήκησης της αρχαιοελληνικής λογοτεχνίας, όπως έκανε π.χ. ο νομπελίστας Ντέρεκ Γουόλκοτ από την Αγία Λουκία, που συνέγραψε το φημισμένο έργο *Omeros*, το έπος των Δυτικών Ινδιών. Επίσης, δεν αφορά, γενικά και αόριστα, ένα ακόμη παράδειγμα της ικανότητας των έργων της κλασικής αρχαιότητας να εκφράζουν θέσεις ή προβλήματα που καλύπτουν όλο το εύρος του πολιτικοκοινωνικού φάσματος. Κάθε άλλο. Ο Αλφάρο προέρχεται από τα σπλάχνα του κόσμου τον οποίο δραματοποίησε: «Γεννήθηκα και μεγάλωσα σε περιβάλλον ακραίας φτώχειας και μέσα στη βία των συμμοριών του κέντρου του Λος Αντζελες», λέει στην Αντούχαρ.

Απόλυτα συναφής είναι ο δεύτερος λόγος. Ο Αλφάρο εξηγεί ότι, ακριβώς εξαιτίας των εμπει-

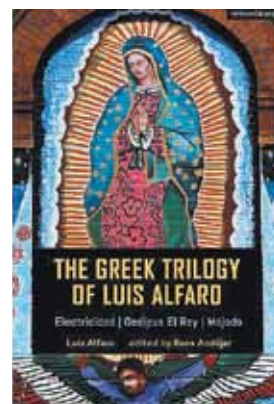
ριών του, τα κοινωνικά προβλήματα υπήρχαν ήδη μέσα του πριν γνωρίσει τους Έλληνες, οι οποίοι του πρόσφεραν το μέσο για να τα εκφράσει θεατρικά. Σχετικά με την πρώτη του γνωριμία με το αρχαιοελληνικό θέατρο, αφηγείται το εξής περιστατικό: έχοντας πρόσφατα ακούσει μια σύγχρονη ιστορία εκδίκησης, βρήκε σε ένα βιβλιοπωλείο μια συλλογή αρχαιοελληνικών τραγωδιών, διάβασε την *Ηλέκτρα* (του Σοφοκλή) και διαπίστωσε ότι η υπόθεσή της ανταποκρινόταν στην ιστορία που μόλις είχε ακούσει. Αυτό που επαναλαμβάνει επίμονα στη συνέντευξή του είναι πόσο «απίστευτα σύγχρονα» είναι τα θέματα των ελληνικών τραγωδιών και πόσο πολλές ευκαιρίες του δίνουν για να έρχεται σε επαφή με κάθε είδους κοινό.

Η αίσθηση της κοινότητας που χαρακτηρίζει τη μεξικάνικη κοινωνία είναι ένα από τα στοιχεία που διευκόλυναν τη δημιουργική συνάντηση της αρχαίας τραγωδίας με τις εμπειρίες του Μεξικανοαμερικανικού συγγραφέα. Για παράδειγμα, ενώ οι σύγχρονοι διασκευαστές της αρχαίας τραγωδίας αποφεύγουν κατά κανόνα να δώσουν ρόλο στον χορό, αντίθετα ο Αλφάρο τον αξιοποίησε στην *Electricidad* (χορός από γειτόνισσες της Ηλέκτρας) και τον *Οιδίποδα τύραννο* (χορός από συγκρατούμενους του Οιδίποδα), και μάλιστα με ιδιαίτερα εμπνευσμένο τρόπο. «Ο χορός της τραγωδίας ήταν το πρώτο στοιχείο που με προσέκλυσε», λέει. «Μου αρέσει ότι ο χορός είναι συχνά η φωνή των θεατών, δηλαδή η φωνή της κοινότητας επί σκηνής. Μου αρέσει η ποίηση του χορού και οι ατέλειωτες ευκαιρίες που ο χορός μπορεί να σου δώσει, όχι μόνο για πληροφορίες και ερωτήσεις, αλλά ακόμη για κάτι καθαρά τεχνικό, όπως ο ρυθμός και τα τραγούδια του έργου. Ο χορός δίνει τον τόνο, μια μουσικότητα που πιστεύω ότι υπάρχει βαθιά μέσα στη μεξικανοαμερικάνικη («τσικάνο») ψυχή μας». Τα παραπάνω ισχύουν απολύτως για τις δύο τραγωδίες που ανέφερα. Προσθέτω ακόμη ότι, αξιοποιώντας το γεγονός ότι ο χορός της αρχαίας τραγωδίας λειτουργεί άλλοτε ως ένα σώμα και άλλοτε ως περισσότερα πρόσωπα, ο Αλφάρο τον χειρίζεται με ευελιξία, του αναθέτει διάφορους ρόλους και του παρέχει την ευχέρεια να μεταμορφώνεται ποικιλότροπα.

Ο χορός απουσιάζει από τη *Mojada*, παρόλο που το θέμα της αδήλωτης μετανάστευσης

αφορά συνολικά την κοινότητα. Η διάβαση των συνόρων, εξηγεί ο Αλφάρο, ήταν μια μοναχική οδυνηρή εμπειρία (που είχε ζήσει επανειλημμένα ο πατέρας του αλλά και ο ίδιος). Αυτή η εμπειρία αποτυπώνεται στο προσωνύμιο της Μήδειας «mojada» («η μουσκεμένη»), υποτιμητικό όνομα για κάθε αδήλωτο μετανάστη που διέσχισε κολυμπώντας τον ποταμό Ρίο Γκράντε για να περάσει στις ΗΠΑ. Εντυπωσιάζει η ευρηματικότητα του Αλφάρο, το πώς δηλαδή αναπλάθει την πλοκή και τα θέματα της *Μήδειας* του Ευριπίδη. Ετσι, σε διακειμενικό επίπεδο το προσωνύμιο και ο διάπλους του ποταμού ανακαλούν τη δια θαλάσσης άφιξη στην Ελλάδα της κόρης του Αιήτη, και γενικότερα η διάβαση των συνόρων Μεξικού-ΗΠΑ παραπέμπει στην αργοναυτική εκστρατεία.

Ως αδήλωτη μετανάστρια η Μήδεια του Αλφάρο είναι εκ των πραγμάτων ξένη στις ΗΠΑ, όπως η Μήδεια του Ευριπίδη στην Κόρινθο, και ένας μοναχικός χαρακτήρας. Ο Αλφάρο αναπλάθει όλες τις βασικές πτυχές της υπόθεσης της ευριπίδειας τραγωδίας: από τον φόνο του Αψυρτου (η Μήδεια του Αλφάρο σκοτώνει με ματσέτα τον δίδυμο αδελφό της) μέχρι την εκδίωξη της Μήδειας από την Κόρινθο· μόνο που, αντίθετα με την ηρωίδα του Ευριπίδη, η Μήδεια του Αλφάρο είναι ευάλωτη στην εκδίωξη από το σπίτι της και ανυπεράσπιστη: «Αν δεν φύγεις σε 24 ώρες, θα καλέσω η ίδια την Υπηρεσία Μετανάστευσης», την απειλεί η Αρμίδα, και συνεχίζει «Είσαι αόρατη Μήδεια. Εξαφανίσου κάπου μέσα σ' αυτή χώρα». Ο Αλφάρο αναπα-

Το εξώφυλλο της τριλογίας του Λ. Αλφάρο (σε υπομνηματισμό της Ρόσα Αντούχαρ) με έργα που βασίζονται σε θεματικές αρχαίων τραγωδιών. Διακρίθηκε πρόσφατα με το London Hellenic Prize

Ο Λούις Αλφάρο, που διακρίθηκε πρόσφατα με το London Hellenic Prize

ράγει ακόμη και τα στοιχεία που συνεπάγονται μαγικές ικανότητες, παραπέμποντας άλλοτε σε πρακτικές της μεξικάνικης κοινωνίας και άλλοτε, εικάζω, στη μαύρη μαγεία. Το φόρεμα που η Μήδεια στέλνει στην Αρμίδα το ράβει η ίδια (ζει από τη ραπτική) και, όταν η αυτή το φοράει, οι κλωστές του ζωντανεύουν, σφίγγουν το σώμα της και το δηλητηριάζουν.

Στην «Εξοδό» της τραγωδίας του Ευριπίδη η παιδοκτόνος αποχωρεί πάνω σε ένα φτερωτό άρμα, δώρο του θεού Ηλίου. Λίγο παραπάνω ο Ιάσωνας την προειδοποιούσε ότι, για να γλιτώσει μετά τον φόνο του βασιλιά και της κόρης του, έπρεπε ή να κρυφτεί κάτω από τη γη ή «να βγάλει φτερά και να πετάξει στον ουρανό» (1297). Αυτό ακριβώς κάνει η μοδίστρα Μήδεια του Αλφάρο: «ντύνεται με φόρεμα από φτερά του γερακιού γουάκο», κουνιάζει πρώτα στην άκρη της στέγης κρῶζοντας «γουά, γουά, γουά» – όπως τότε που γνωρίστηκαν με τον άντρα της – και ύστερα πετάει μακριά. Αν δεν υπήρχε ο παραπάνω στίχος του Ευριπίδη, θα ορκιζόταν κάποιος ότι ο Αλφάρο εμπνεύστηκε από τις *Μεταμορφώσεις* του Οβιδίου (ιστορία της Πρόκνης και της Φιλομήλας).

Μέσο έκφρασης

Συνοψίζω. Αναφορικά με την πρόσληψη του κλασικού πολιτισμού, ορισμένοι οπαδοί της πολιτικής ορθότητας έχουν επιλέξει την αρνητική ατζέντα. Αυτό είναι κάτι που μπορεί να οδηγήσει στην κατάργηση των Τμημάτων Κλασικών Σπουδών (υπάρχει ήδη μια περίπτωση), αφού οι κλασικοί φιλόλογοι που την υιοθετούν στην πραγματικότητα πυροβολούν τα πόδια τους. Ο Αλφάρο επέλεξε τη θετική ατζέντα, εκκινώντας όχι από κάποια ιδεολογική αφετηρία αλλά από την πεντακάθαρη θέση του δημιουργού που ανακάλυψε στην αρχαία ελληνική τραγωδία το μέσο για να εκφράσει θεατρικά τα κοινωνικά προβλήματα των μειονοτήτων λατινοαμερικανικής καταγωγής στις ΗΠΑ. Και συνεχίζει την ίδια πορεία από το Πανεπιστήμιο της Νότιας Καλιφόρνιας όπου τώρα διδάσκει. Μόλις τελείωσε μια τραγωδία εμπνευσμένη από τον Αισχύλο, με τίτλο *Οι Ευμενίδες* (*Los Eumenides*), που ανέβηκε πρόσφατα στο Λος Αντζελες. Σχετικά με τα μελλοντικά του σχέδια μας πληροφορεί ότι «οι Βάκχες τριγυρίζουν διαρκώς στο μυαλό του».